

Tisztelt emlékezők, kedves megjelentek!

Ez a nap az európai kultúra részeként hosszú ideje az emlékezés napja. Elhunyt szeretteinkre gondolunk. Közelről ismertük őket, elvesztésük örök hiányérzettel jár az élő hozzátartozók számára. A hátam mögött álló emlékműn szintén egykor érző, szerető, teljes életet élni akaró személyek neve szerepel, akik szintén tartoztak valakikhez, akik terveztek, reméltek, s ezektől náluk nagyobb hatalmú emberek döntései megfosztották őket. Róluk sem szabad megfeledkezni, értük is van ez a nap.

Magyarország számára a 20. század a rendszerváltások évtizedeit, országvesztést és két pusztító háborút hozott el.

Százhat esztendeje, hogy elsőként lángba borult a világ. Megkezdődött az első világháború, amelynek négy éve mind Európa, mind az egész világ történetének borzasztó, az áldozatok millióit követelő időszak volt. Az emlékezés kapcsán felidézzük az eseményeket, tisztelettel adózunk az elesettek emléke előtt. Olyan célokért harcoltak, amelyekkel lélekben az idő előrehaladtával egyre kevésbé tudtak azonosulni.

Mindez hogyan kezdődött?

1914. június 28-án Ferenc Ferdinánd, a Monarchia trónörököse a boszniai Sarajevóba utazott egy hadgyakorlat megtekintésére. Gavrilo Princip szerb diák - a Fekete Kéz nevű terrorszervezet tagja - pisztollyal halálosan megsebesítette őt is, és feleségét is. A merénylet mind a Monarchiában, mind Németországban a döbbenet erejével hatott, s azonnal kilátásba helyeződtek egy Szerbia elleni háború körvonalai. Egy hónap elteltével megindult a hadüzenetek sora. Elsőként július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia üzent hadat Szerbiának. Ezt követték a többi országok, míg az ellentétek világháborúra szélesedtek.

De túl egyszerű lenne egyetlen egy eseményre szűkíteni a háború előzményeit. Valójában évtizedekkel korábban tehető az ellentétek gyökere, melyek

behálózták egész Európát. A német-francia, a német-brit, illetve a Balkán miatt jelentkező egyéb súlyos konfliktusok már a 19. század végére nyilvánvalóvá tették, hogy előbb vagy utóbb lángba borul Európa. Amint látjuk, a trónörökös pár elleni halálos kimenetelű merénylet csak ürügy volt a háború kirobbantásához, az igazi ok a világ újrafelosztásának célja. Az egyik oldalon Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország, a másik oldalon a Német Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia foglalták el pozícióikat.

Ferenc József, a Monarchia uralkodója, a merénylet után népeihez intézett kiáltványában azt írta, hogy ő hátralévő éveiben nyugalmat, békés életet akart. Idézem:

„Leghőbb vágyam volt, az Isten kegyelméből még hátralévő éveimet a béke művének szentelhessem, és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott. Mindent megfontoltam és meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.” - azaz a háborúba.

A merénylet után összeült a birodalom Koronatanácsa.

Egyetlen kivétellel mindenki – az országunk területén élő nemzetiségek vezetői is – a Szerbia ellen megindítandó háború mellett szavazott. Az egyetlen kivétel Tisza István gróf, Magyarország akkori miniszterelnöke, tiltakozott a háború ellen.

II. Vilmos német császár azzal bízta frontra induló katonáit, hogy mire a lombok lehullanak, hazatérhetnek szeretteik körébe. Egymás után indultak a katonavonatok, a közeli hazatérés reményével biztatott katonákkal.

Ami mai szemmel talán a legfurcsább: A hadüzeneteket követően Európa-szerte ujjongó tömegek fogadták a kitörő háború hírért. Mai szemmel csak csodálkozni lehet azon az örömmámoren, virágosön, mellyel útjára engedték fiaikat a nemzetek. A háború elején csak nagyon kevesen gondoltak ennek az ellenkezőjére, még kevesebben voltak, akik ennek hangot is adtak.

A felismerés borzalmas volt: Minden háborús év milliókkal növelte a hősi halottak, a rokkantak és a hadifoglyok számát.

Győztesnek végül csak az egyik fél nevezhette magát később, boldognak egyetlen nemzet sem. A statisztikai adatok szerint az antant hatalmak és a központi hatalmak országai összesen körülbelül 65 millió katonát mozgósítottak a háború idején. A háború kirobbanásakor ez még 7 millió volt. Ám talán mindennél többet mond, hogy az első háborús év végére ebből a 7 millió fiúból, férjből, apából 1 millió már nem élt. Olyan gyorsan és kegyetlenül félbeszakadt életek és sorsok ezek, amire szavakat nagyon nehéz találni. Ezek a számok kimondva is elborzasztóak, de ha az ember hozzáteszi a feleségeket, szülőket, árván maradt gyermekeket, testvéreket, akkor még kínzóbb. Talán csak ekkor szembesültek az emberek azzal, hogy a háború egészen más, mint amilyen a katonai díszszemléken tűnt az ún. boldog békeidőkben, amelyek egyre boldogabbnak és egyre békésebbnek tűntek visszagondolva.

Az itthon maradottak is sokat szenvedtek, aggódtak a fronton harcoló szeretteikért. Egymás után érkeztek a halálhírt hozó értesítések. Éhínség, járványok tizedelték a hátországok lakóit. A háború elején talán még bizakodóbbak voltak a katonák, élt bennük a hazatérés reménye, később már a remény is elveszett, csak az elesett és fogságba került bajtársak emléke maradt meg.

1918 őszén véget ért a küzdelem. Magyarország vesztesége **530 965** katona,... 530 965 ember. **Fogságba esett 833 ezer fő.** **A sérültek száma közel 1,5 milliót** tett ki. Közülük sokan egész életükre rokkanttá váltak. Az ország számára a remélt győzelem helyett vereség, a nemzetet megviselő trianoni békediktátum következett, amely megpecsételte az ország sorsát. A világháborút lezáró békekonferencia 1919. január 18-án ült össze Párizsban. 1000-nél nagyobb létszámban kezdte el a munkát. Térképészek, földrajztudósok, gazdasági szakemberek, politikusok. A szakértők több esetben is figyelmeztettek: a kelet-közép-európai térség határainak ilyen drasztikus

megváltoztatása csakis negatív következményekkel járhat. Az ún. „Négy Nagy” számára viszont a pillanatnyi vélt érdekek fontosabbak voltak, mint a szakemberek intő véleménye. Meghúzták a határokat, minden akkori észérvet figyelmen kívül hagyva. Magyarország elvesztette lakosságának egy jelentős részét, több millió magyar került idegen országok határai közé.

Hivatalosan 1924-ben, a törvénybe iktatott „Hősök napján” emlékeztek először a világháború áldozataira. 1945-től a rendszerváltásig elmaradtak az ünneplések. Hajdúszoboszló városa 1927-ben avarra fel I. világháborús emlékművét, melyen 1056 áldozat neve olvasható összesen. Ám a valódi számot nagyon nehéz megállapítani. A különböző erre vonatkozó forrásokból egészen más szám adatok olvashatók ki az összesítés során. Hajdúszoboszló városának, mint ahogy az egész kelet-magyarországi régióknak a háború után szembe kellett néznie a Tanácsköztársaság romjain előrenyomuló megszálló román csapatokkal is. A nyugati hatalmak végül kiharcolták a térségből az idegen hadsereget, a város megmaradhatott az újjáépülő Magyarország határai között.

A világháborút lezáró békeszerződések nem hozták el Európa és a világ számára a várt várt békét. Ebben egyértelműen tetten érhető a „Négy Nagy” felelőssége. A korábbi valóban létező etnikai problémák megoldása helyett újabb problémákat generáltak a határok megvonásával. A megalázott vesztesek, az elégedetlen Olaszország, a gazdasági válság által hozott nyomor és az ebből fakadóan megerősödő szélsőséges politikai nézetek elvezettek egy újabb háború küszöbéhez. 1939 szeptemberében újra egymásnak feszültek a nagyhatalmak. Magyarország igyekezett távol maradni az eseményektől, amennyire földrajzi elhelyezkedése engedte. Ám mivel nem tudott lemondani a szent istváni Magyarország álomképéről és hajszolta a revíziót, így saját magát kergette vele csapdába. Már az 1930-as évek második felétől egyértelműen érezhető volt a német orientáció a magyar külpolitikában, az idő előrehaladtával ez még jelentősebbé vált. 1941 áprilisában negyedik revíziós eredményként Magyarországhoz visszakerült a Délvidék egy része, ezzel együtt viszont

megromlott a kapcsolat Nagy-Britanniával. Ugyanezen év júniusának végén végzetes lépésre szánta el magát a magyar politikai vezetés: beleugrottunk a Szovjetunió elleni háborúba egy máig nem tisztázott háttérű bombatámadás kapcsán, mely az akkor ismét Magyarországhoz tartozó Kassát érte. Innen már visszaút nem volt, egyre mélyebbre sodródtunk a háború borzalmaiban. Bár igyekeztek limitált erővel részt venni a hadműveletekben, a Donnál elesett tízezrek családtagjai számára ez vajmi kevés vigaszt nyújthatott. Újabb háború, újabb halottak, újabb gyászoló családok. Ám a harc ezúttal nem állt meg az ország határainál, hazánk is hadszíntérré vált, mely növelte a civil áldozatok számát is.

Hajdúszoboszlót 1944 őszén érte el a front. A város Debrecen elfoglalásáig, október 19-ig komoly és véres harcok színterévé vált. A település közigazgatási kiürítésére már a hónap elején sor került. Október 8-án a kiürítés során tragédia történt. **Dede Lajos** egykori szociáldemokrata párttag, akit a polgárőrség megszervezésével bíztak meg, felkereste **Nagy Lajos** németül jól beszélő helyi lakost, hogy legyen segítségére a helyi német vezetés meggyőzésében annak érdekében, hogy a fürdőt és a lakosságot megóvják. A kérés az volt, hogy a németek minél hamarabb hagyják el a várost. A válasz: halál. Nagy Lajost a mai Közgazdasági Szakközépiskola területén kivégezték, Dede Lajost elengedték. Az elhunytat másnap már a benyomuló szovjet csapatok lövéseinek árnyékában temették el. Csak egy kiragadott példa ugyan, ám beszédes: meghalt egy életerős férfi, aki még harcolt az I. világháború során. Az ottani borzalmaktól megmenekülve hazatérhetett szeretteihez, s végül a II. világháború áldozatává vált. Nem fegyverrel a kézben, nem az ellenséggel harcolva, pusztán városáért merte felemelni a szavát. Nem kapott irgalmat. Ahogy nem kaptak irgalmat Európa-szerte a zsidó lakosok sem.

A II. világháború kapcsán nem lehet figyelmen kívül hagyni a holokauszt borzalmait. A zsidókat érintő diszkriminatív intézkedések országosak voltak,

ahogy a német megszállást követő gettósítás és a deportálás is. Így Hajdúszoboszlót sem kerülték el. A városban kijelölt gettó a Kígyó utcán volt, ahova 1944 májusában 413 személyt zártak be, később a Kossuth utca néhány házával kiegészítve. Innen június 19-én kezdték meg a sárga csillag hordására kötelezett lakosság deportálását, elsősorban Auschwitzba. A deportáltak száma a források szerint 380 fő volt, 250 ember soha nem tért már haza. Újabb áldozatok, ok nélküli gyilkosságok. A háborúban városunk több mint 700 embert vesztett, s ezzel a lakosság számához viszonyítva a legnagyobb veszteségeket elszenvedő települések közé tartozunk.

A két háború kezdési időpontja között 25 év telt el. Több tízmillió áldozat, köztük rengeteg civil. Élni akaró emberek, akiknek életvonala fájdalmasan hamar megszakadt. Mindezt miért? A világ nem lett jobb, az emberek nem lettek boldogabbak, sem gazdagabbak. Csak megviseltek, elgyötörtek, szeretteik hiányától szenvedők.

Emlékezzünk a hősi halált halt katonákra, meggyilkolt és elhurcolt civilekre és az itt maradottakra, akik között többen is voltak olyanok, akik egy emberöltőn belül kétszer is arra kényszerültek, hogy mindent újrakezdenek, hogy részt vegyenek az ország újjáépítésében, egy jobb élet reményében. Szóljon róluk is ez az este!